

סימן ג

הוצאה מלאכה גרועה

- המקורות למלאכת הוצאה בחז"ל
- היחס להוצאה כמלאכה לאור מקורותיה השונים
- "הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה"
- הוצאה איננה מלאכה
- "ויצו משה ויעבירו קול במחנה"
- הוצאה מלאכה גרועה
- "אל יצא איש ממקומו"
- הוצאה כמלאכה גמורה
- "לא תוציאו משא מבתיכם"
- הוצאה כשביתה וכאיסור מלאכה
- סיכום המקורות למלאכת הוצאה בחז"ל
- סיכום

המקורות למלאכת הוצאה בחז"ל

כפי שראינו בשיעורים הקודמים, מלאכת הוצאה שונה ממלאכות השבת בהיקף הדיון בה כאשר יחד עם זאת היא גם מנויה ברשימת המלאכות בתור המלאכה האחרונה. עם זאת באופן שונה משאר המלאכות שנלמדו ממלאכות המשכן, ללא כל צורך במקור נוסף, התלמודים עוסקים באופן רחב במקורה של מלאכה הוצאה. כפי שנראה להלן בתלמוד הבבלי ישנן ארבע סוגיות שונות העוסקות

במקור איסור ההוצאה¹ וכן בתלמוד הירושלמי ישנה סוגיה אחת העוסקת בשאלה זאת.

בשיעור זה נבחן את המקורות האלו וננסה לפענח את היחס בין מקור מלאכת הוצאה לשאר המלאכות.

"הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה"

המקור הראשון, המלמד על מקור איסור הוצאה, ממנו נראה שמקור המלאכה זהה לכל שאר המלאכות האסורות בשבת הוא הסוגיה בפרק ד' של מסכת שבת. הגמרא מביאה מחלוקת מהו המקור שממנו נלמדו ל"ט אבות המלאכה:² לשיטת רבי חנינא בר חמא מניין המלאכות נלמד מעבודות המשכן, ואילו לשיטת רבי שמעון ברבי יוסי מניין המלאכות הוא כנגד מניין הפעמים בהם כתובה בתורה המילה "מלאכה". הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לשיטת רבי חנינא:

... תניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו – ואתם לא תזרעו, הם קצרו – ואתם לא תקצרו, הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה – ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע – ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים, הם הוציאו מעגלה לעגלה – ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד. מרשות היחיד לרשות היחיד, מאי קא עביד? – אביי ורבא דאמרי תרוויהו, ואיתימא רב אדא בר אהבה: מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים.

בבלי, שבת מט ע"ב

הברייתא מסייעת לרבי חנינא ואומרת במפורש "שאינ חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן". אחת הדוגמאות המובאות בברייתא היא מלאכת ההוצאה: "הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תוציאו מרשות

1. שבת מט ע"ב; שבת צו ע"ב; עירובין יז ע"ב והוריות ד ע"א.

2. עוד על מקור המלאכות ראו לקמן עמ' 252.

היחיד לרשות הרבים". מברייתא זו עולה כי מלאכת הוצאה נלמדה ממלאכות בניית המשכן, בדיוק כמו שאר המלאכות האסורות בשבת.

"ויצו משה ויעבירו קול במחנה"

הסוגיה השנייה שמבררת את מקור מלאכת ההוצאה היא הסוגיה בפרק י"א של המסכת:

זריקה תולדה דהוצאה היא, הוצאה גופה היכא כתיבא? – אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "ויצו משה ויעבירו קול במחנה" משה היכן הוה יתיב – במחנה לוי, ומחנה לוי רשות הרבים הוא, וקאמר להו לישראל: לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דיכחו לרשות הרבים. וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי, ומשום דשלימא לה מלאכה? כדכתיב "והמלאכה היתה דים וגו'" – גמר העברה העברה מיום הכפורים. כתיב הכא "ויעבירו קול במחנה" וכתיב התם "והעברת שופר תרועה", מה להלן – ביום אסור, אף כאן – ביום אסור.

בבלי, שבת צו ע"ב

הסוגיה פותחת בשאלה – היכן נמצא איסור הוצאה בתורה? עצם שאלת הגמרא שונה מאוד ממה שראינו לכאורה בסוגיה בפרק ד', וכן ממה שאנו יודעים על מקור הלימוד של שאר המלאכות, המתמקד בזיהוי המלאכה במהלך בניית המשכן ולא במציאת פסוקים ומקורות יחודיים לכל מלאכה.

תשובת הגמרא שונה מהסוגיה בפרק ד' בשני מאפיינים: הן בלימוד מפסוק מיוחד למלאכת הוצאה והן בהקשר בו היא מוצאת את המלאכה בתוך בניית המשכן בעוד בפרק ד' ההקשר הוא הורדת והעלאת הקרשים, כאן ההקשר הוא הבאת התרומה.

המקור שמביא רבי יוחנן נמצא בפרשת ויקהל (שמות לו, ו): "וַיִּצְוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֵה לְאֹמֶר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהִבִּיא". רבי יוחנן דורש את הציווי "אל יעשו עוד מלאכה" כמדבר על הבאת

התרומה למשכן. הגמרא מסבירה כי הפסוק אוסר את מתן תרומה בשבת מפני שהבאתה כרוכה בהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. הסבר זה קשה בפשט הפסוקים מכיוון שמדובר בהם על סיום הבאת התרומה ולא על תהליך גביית התרומה. הגמרא פותרת קושי זה בדרשה מיום כיפורים אלא שעדיין הבנה זאת מוציאה את הפסוק מידי פשוטו.

נראה להוסיף ולציין כי על אף שהפסוק מתייחס גם הוא למלאכת המשכן, יש להבחינו מן הדרשה הראשונה. כאן אין מדובר בלימוד ממלאכת המשכן עצמה – הובלת הקרשים, כמבואר בסוגיה דלעיל, אלא במעשה גביית התרומה למשכן, שהינו שלב שלא נכלל בדרך כלל כמקור למלאכות שבת. בפירוש רבינו חננאל ורב האי גאון ניתן למצוא גרסה פשוטה יותר של שאלת הגמרא:

...והוצאה גופה מייתי לה ר' יוחנן דהיא מלאכה מהא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' משה היה יתיב במחנה לוי, מחנה לוייה רה"ר היא וקאמר להו משה לישראל לא תפיקו מבתיכון דהוא רה"י ותיתו לרה"ר.

רבינו חננאל, שבת צו ע"ב

לפי גרסת רבינו חננאל הגמרא אינה שואלת מהו מקור איסור מלאכת הוצאה אלא מניין לנו שהוצאה היא בכלל מלאכה? לשיטתו נראה כי כיוון שמלאכת הוצאה נראית משונה ביחס לשאר המלאכות, באה הסוגיה שלנו להוכיח שהוצאה גם היא נחשבת מלאכה. כלומר, כיוון שמשה קורא להבאת התרומה "מלאכה" – משמע שהוצאה נחשבת למלאכה של ממש. לפי הסבר זה אין כל קושי מהסוגיה דלעיל, מכיוון שאין דנים כאן כלל על מקור האיסור אלא רק על כך שהוצאה נחשבת ל"מלאכה".

היתרון בדברי רבינו חננאל כפול – הוא מפשט את הקושי של הגמרא וכן מונע את הוצאת הפסוק מידי פשוטו. אולם, על פי גרסתו נשאר קושי ביחס להמשך מהלך הגמרא: הרי בהמשך הסוגיה הגמרא מנסה לדייק שמדובר באירוע שהתרחש דווקא בשבת ולא ביום חול, ואם כן ברור שהגמרא ניסתה לדייק כאן

גם את האיסור עצמו ולא רק את הגדרת ההוצאה כמלאכה. ואכן, רבינו חננאל משמיט שאלה זו מהסוגיה וממילא יתכן שהיא לא נמצאת כלל בגרסתו.³

בדומה לגרסת רבינו חננאל מצינו בדברי הירושלמי בתחילת מסכת שבת:

מניין שהוצאה קרויה מלאכה? רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן שמע לה מן הדא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה" לתרומ' הקודש ויכלא העם מהביא" נמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברים. רבי חזקיה בשם רבי אילא: אפילו הכנסה את שמע מינה כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברין כך נמנעו הגזברין מלקבל מידן ולהכניס ללישכה. רבי חזקיה בשם רבי אחא שמע כולהן מן הדין קרייא: "לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו"

ירושלמי, שבת פ"א, ה"א

הירושלמי פותח בשאלה 'מניין שהוצאה נקראת מלאכה?' ועונה בהבאת שני פסוקים. הראשון, הוא הפסוק מפרשת ויקהל אותו הביא אף התלמוד הבבלי: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה...". השני הוא הפסוק בירמיהו: "לא תוציאו משא מבתיכם".⁴ כאמור, הירושלמי מציג את השאלה באופן דומה לרבינו חננאל, כך שאין מכאן ראייה שיש צורך בפסוק מיוחד לאסור את מלאכת הוצאה בשונה משאר המלאכות. הצורך בפסוק הוא רק על מנת להגדיר כי ההוצאה נקראת מלאכה.

למעשה, לפי פשט גרסת הבבלי, נראה שהוצאה אינה נחשבת מלאכה כשאר המלאכות ולכן נצרך מקור ייחודי מהתורה ללימוד שהיא אסורה. לפי הירושלמי לעומת זאת, וכן לפי גירסת רבינו חננאל בבבלי, נדרש פסוק למלאכת ההוצאה

3. כך הבינו בעלי התוספות (ד"ה וממאי) בדברי רבינו חננאל ובדברי הירושלמי להלן. כיוון קצת שונה עולה מדברי הרי"ד שנראה לקמן.
4. שהובא גם בבבלי הוריות שנראה לקמן.

רק כדי להגדירה כמלאכה אך לא לעניין מקור הלימוד שאינו שונה משאר המלאכות הנלמדות מהמשכן.

”אל יצא איש ממקומו”

הסוגיה השלישית המלמדת על מקור שונה לאיסור הוצאה נמצאת בגמרא בבבלי בסוף הפרק הראשון של מסכת עירובין:

משנה. ארבעה דברים פטרו במחנה: מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים, ומדמאי, ומלערב... אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא עירובי חצירות, אבל עירובי תחומין – חייבין דתני רבי חייא: לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. מתקיף לה רבי יונתן: וכי לוקין על לאו שבאל? מתקיף רב אחא בר יעקב: אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האבת ואל הידענים, הכי נמי דלא לקי? רבי יונתן הכי קשיא ליה – לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו. אמר רב אשי: מי כתיב אל יוציא? אל יצא כתיב.

בבלי, עירובין יז ע”ב

הגמרא דנה בדברי המשנה המלמדת על פטור עירוב במחנה, ומבארת כי הפטור הוא מעירובי חצרות אך לא מעירוב תחומין. הסיבה לחיוב בעירובי תחומין גם במחנה היא מפני שיש באיסור זה חיוב מלקות מדאורייתא.⁵ רבי יונתן מקשה על ההבנה שהעובר על תחומין חייב מלקות. הסיבה לקושייתו היא מפני שלא זו היא לאו הניתן לאזהרת בית דין, כלומר, לאו שאם יתרו בעובר עליו יהיה חייב בו מיתת בית דין – ואין לוקין על לאו מסוג זה.

רש”י מסביר:

לוקין על עירובי תחומין – דכתיב אל יצא איש ממקומו ומהכא ילפינן תחומין בפרק מי שהוציא והו (עירובין נא, א). (שבאל) – לאו שניתן

5. בסוגיה זאת נראה בפשטות שחיוב תחומין הוא מדאורייתא אולם ראו עוד בהרחבה לקמן עמ' 187-195 את המחלוקת היסודית האם איסור תחומין מהתורה או מדרבנן.

לאזהרת מיתת בית דין הוא, דסלקא דעתך אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מיניה, וההיא אב מלאכה היא, וממיתין עליה.

רש"י, עירובין יז ע"ב

רש"י מסביר כי לדעת רבי יונתן לומדים הן את איסור הוצאה והן את דיני תחומין מהפסוק בפרשת המן:

ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתינו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:

שמות טז, כט

מכיוון שלומדים מהפסוק גם את מלאכת הוצאה, אחת מל"ט מלאכות שהעובר עליה בהתראה חייב סקילה, יש להתייחס לפסוק כלאו שניתן לאזהרת בית דין, עליו לא נענשים במלקות. רב אשי דוחה את דברי רבי יונתן בכך שהפסוק עוסק ביציאה ולא בהוצאה, ולכן ציווי זה אינו קשור למלאכת הוצאה וממילא אינו שייך למיתת בית דין.

בפשט הסוגיה אנו רואים כי עולה הצעה למקור נפרד ללימוד מלאכת הוצאה, הפסוק בפרשת המן, כאשר גם רב אשי החולק על רבי יונתן לא טוען כי מקור הלימוד של המלאכה הוא מהמשכן אלא רק שולל את הלימוד מפרשת המן. למעשה רואים כאן כי ישנה אפשרות שמקור לימוד מלאכת הוצאה אינו ממלאכות המשכן, כשאר המלאכות.⁶

בנוסף לשיטת רבי יונתן ההבנה שמלאכת הוצאה נלמדת מהפסוק בפרשת המן מובאת באחת הגירסאות של הבבלי בהוריות כפי שנראה להלן.

6. ניתן להציע שרבי יונתן סובר כדעת רבי שמעון ברבי יוסי שהוזכר לעיל (שבת מט ע"א) כי מלאכות השבת לא נלמדו ממלאכות המשכן ועל כן נאלץ למצוא פסוק מפורש במקום אחר.

”לא תוציאו משא מבתיכם”

הסוגיה הרביעית בבבלי בה ניתן למצוא מקור למלאכת הוצאה נמצאת בראש מסכת הוריות. המשנה בתחילת המסכת מגדירה כי הוראה שחייבים עליה בית הדין קרבן חטאת היא הוראה שבאה לבטל מקצת מצווה כלשהי ולקיים מקצתה, דוגמת האומר ”יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות לרשות פטור”, ולא הוראה העוקרת את כל גוף המצווה, דוגמת האומר ”אין שבת בתורה” והגמרא מבארת:

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין ב”ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין בו, אבל בדבר שהצדוקין מודין בו – פטורין; מאי טעמא? זיל קרי בי רב הוא.... תנן: יש שבת בתורה אבל המוציא מרשות לרשות פטור; ואמאי? הוצאה היא כתיבא: לא תוציאו משא מבתיכם! [דאמרי: הוצאה הוא דאסור, הכנסה מותר. ואיבעית אימא] דאמרי: הוצאה (והכנסה) הוא דאסירא, מושיט וזורק שרי.

בבלי, הוריות ד ע”א

רב יהודה מגדיר כי הוראה עליה חייבים בית הדין חטאת היא דווקא הוראה בה הצדוקים אינם מודים ולא הוראה המפורשת בפסוקים, אותה כל אחד צריך לדעת. הגמרא מקשה מדוע בית דין הקובע כי המוציא מרשות לרשות בשבת פטור יהיה חייב קרבן חטאת – הרי יש פסוק מפורש ביחס לאיסור זה! ואמנם דוחה כי מדובר במקרה שפטר בית הדין את העובר על פרטי גדרי מלאכת הוצאה ולא ביטל את עצם המצווה.

הפסוק אותו מביאה הגמרא כמקור למלאכת הוצאה נמצא בירמיהו:

וְלֹא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת וְכֹל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ וְקַדְשֵׁתֶם
אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם:

ירמיהו יז, כב

בסוגיה זו ניתן לראות גישה קיצונית באופן יחסי – לא רק שהגמרא מביאה מקור אחר לאיסור הוצאה, שלא נראה עד כה; המקור אותו מביאה נמצא בנביאים ולא בתורה!

מדברים אלו עולה כי ההוצאה אינה קשורה כלל למשכן אלא היא נספחת לרשימת איסורי שבת בלבד.

במסורת הש"ס הובא גירסא אחרת לפי הפסוק הוא הפסוק מפרשת המן שראינו בסוגיה בעירובין "אל יצא איש..."⁷. בסוגיה זאת רואים שוב שלכאורה מקור מלאכת הוצאה אינו ככל המלאכות לימוד ממלאכות המשכן, אלא דרשה ופסוק עצמאים.⁸

סיכום המקורות למלאכת הוצאה בחז"ל

בדברי חז"ל ראינו ארבעה מקורות שונים מהם נלמדת מלאכת הוצאה:

א. בפרק רביעי של מסכת שבת מלאכת הוצאה נלמדת ככל שאר המלאכות מתיאור הקמת המשכן, ובאופן ספציפי מהעלאת הקרשים מהקרקע לעגלות.

ב. בפרק אחד-עשר של מסכת שבת מלאכת הוצאה נלמדת ממקור נפרד המתאר את סיום איסוף התרומות למשכן: "ויעבירו קול במחנה". מקור זה מובא גם בתלמוד הירושלמי אך שם לא מתברר המקור לאיסור אלא המקור לכך שהוצאה נקראת מלאכה. כך נראה שגרס רבינו חננאל בסוגיה בבבלי.

ג. בסוף פרק ראשון של מסכת עירובין מובא בשם רבי יונתן כי מלאכת הוצאה נלמדת מהפסוק המובא בפרשת המן: "אל יצא איש ממקומו ביום השבת". בפשט הסוגיה מקור זה נדחה אולם מקור זה מובא גם באחת הגרסאות של הסוגיה בהוריות.

7. וכך מובא בכת"י מינכן 95.

8. יש לסייג שכאן הגמרא חיפשה מקור מפורש על מנת לפטור את בית הדין מחטאת, וניתן להסביר שהמקור גורם לכך שהוראה בדין זה היא "זיל קרי בי רב" כלשונה של הגמרא, כלומר מדובר בדין שכל תלמיד יכול לקרוא בעצמו שהרי הוא מפורש בפסוקים אולם אין כאן אמירה שהמקור אינו ממלאכת המשכן. וראו עוד בספר באר שבע, הוריות ד ע"א, ד"ה "ואמאי".

ד. בתחילת הפרק הראשון במסכת הוריות (לפי גרסת דפוס וילנא) וכן לפי אחת הדעות בירושלמי, מקור האיסור נמצא בפסוק בירמיה: "לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת".

ממכלול הסוגיות נראה שבחלק מן המקורות ההוצאה נבדלת משאר המלאכות במקורה.

פער זה מדגיש שוב את הפער שבין הוצאה לשאר מלאכות כפי שהצבענו עליה בשיעורים הקודמים.

היחס להוצאה כמלאכה לאור מקורותיה השונים

הראשונים ביארו את סוגיות מקור איסור הוצאה במספר דרכים שיכולות ללמד אותנו על מהות מלאכת הוצאה.

הוצאה איננה מלאכה

הרי"ד, בכיאוורו את הסוגיה בשבת בפרק אחד עשר, מבדיל בין מלאכת הוצאה לשאר המלאכות:

הוצאה גופא היכא כתיבא פי' משום דהוצאה לאו מלאכה היא מש"ה לא בעי היכא הות הוצאה במשכן כי היכי דבעי לעיל בפ' כלל גדול קשירה במשכן היכא הות קריעה במשכן היכא הות דהנהו ודאי דהוי מלאכות בעי היכא הוו הני מלאכות במשכן אבל המוציא מרשות לרשות שאינה מלאכה ואין ללומדה ממשכן שאם ההוצאה שהיו עושים כשהיו מביאים הנדבה היא חשובה מלאכה א"כ כל פסיעה ופסיעה שהיו עושים תחשב אותה מלאכה אלא ודאי לא תקרא מלאכה אלא מה שהיו עושים האומנים בגוף המשכן הילכך אם לא יאסור אותה הכתוב בפירוש אין לנו לאוסרה ומש"ה בעי היכא כתיבא...

תוספות רי"ד, שבת צו ע"ב

בדומה לירושלמי ולרבינו חננאל, מבאר הרי"ד כי הבעיה במלאכת הוצאה איננה מה המקור לאסור אותה אלא מה המקור לכך שהיא בכלל תחשב למלאכה. שהרי אם כל פעולה שעשה האדם בהקמת המשכן תוגדר כמלאכה אזי גם הליכה תיאסר. הרי"ד למעשה מזהה שכל המלאכות שנאסרו בשבת הן מלאכות שעשו האומנים בגוף המשכן: כגון קשירה, בנייה, וכו'. מלאכות אלו מאפיינות בעלי מקצוע, ופעמים רבות אדם פשוט, לו אין כל הכשרה מוקדמת, אינו יכול לבצע אותן באופן ראוי – וממילא גם באופן האסור בשבת.⁹

בהמשך דבריו הרי"ד מיישב גם את הברייתא בפרק רביעי, האומרת שהוצאה נחשבת מלאכה, כי לאחר שהוצאה הוגדרה כמלאכה חזרו ולמדו ממלאכת המשכן את פרטי הדינים.

לפי הסבר זה מובן מדוע נדרשים פסוקים מפורשים לאיסור הוצאה בשבת. מכיוון שהעברת חפצים ממקום למקום אינה אומנות ואינה נחשבת כלל 'מלאכה' – על מנת לאסרה נדרש פסוק מפורש. לפי שיטתו נראה שהמלאכות מוגדרות על ידי היותן יצירה, ואילו מלאכת הוצאה נאסרה מסיבה שונה ולא מצד היותה מלאכה.

מתוך הדברים נראה שהרי"ד סובר כי שאלת הבסיס בהגדרת המלאכה על פי הגמרא היא האם המלאכה 'יצרנית' בגוף המשכן, כאשר מן הבחינה הזאת – הוצאה אינה מלאכה.

הוצאה מלאכה גרועה

כיוון שני הדומה בעיקרו לדברי הרי"ד אך מתון יותר, מצוי אצל רבים מהראשונים בהבדלים קטנים. לשיטתם מלאכת הוצאה היא 'מלאכה גרועה'.

9. למעשה חלק מגדר המלאכות הוא עשייתן בדרך של אומן בדווקא, כגון במלאכת קושר לדעת חלק מהראשונים. ראו עוד שולחן ערוך אורח חיים שיו, א; ובבית יוסף שם.

עקרון זה מקורו בדעת רבינו תם שהובאה בדברי תוספות ביחס למיקומה של המשנה הראשונה:¹⁰

...ועוד מפרש ר"ת דפתח ביציאות משום דבעי למימר לא יצא החייט במחטו אע"ג דלא שנה המלבן משום אין נותנין כלים לכובס ולא המבעיר משום במה טומנין הוצאה הוצרך לשנות טפי משום דמלאכה גרועה היא...

תוספות, שבת ב ע"א, ד"ה יציאות

רבינו תם מבאר כי המסכת פותחת בעיסוק במלאכת הוצאה על מנת להבהיר את המשנה שבהמשך הפרק העוסקת במלאכה זו, בשונה משאר המלאכות. מכיוון שמלאכת הוצאה היא מלאכה גרועה עלולים לחשוב שהיא מותרת בשבת, ולכן יש להקדים לדיון בפרטי המלאכה את קביעת עצם איסור. מסתבר שכוונתו שהיה צורך להקדים את מקור הדין על מנת למנוע מהעם לזלזל ב'מלאכה גרועה' זו, השונה ופחותה משאר המלאכות כגון הכובס והמלבן.

כך כותב באופן דומה ר"י:

...תימה לר"י אמאי צריך למתני תרתי דעני ודבעה"ב וכן בריש שבועות דמפרש בגמרא (דף ג. ושם) שתים דעני ודבעל הבית מה שייך לקרותו שתים מה לי עני מה לי עשיר ונראה לר"י דאיצטריך לאשמעי' **משום דהוצאה מלאכה גרועה** היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י ולא הוה גמרינן הוצאה דעני מבעה"ב ולא בעה"ב מעני"

תוספות, שם ד"ה פשט

בדבריו מבואר שכיוון שאיסור הוצאה אינו מובן מאליו יש צורך בפירוט כל מצבי החיוב של מלאכה זו. הגדרת מלאכת הוצאה כ"גרועה" מתבטאת בפרטי דיניה המורכבים והלא מובנים מאליהם, דוגמת הוצאה מרשות היחיד לרשות

10. דבריו הובאו בהרחבה בשיעור הקודם: הוצאה מהבית לחוץ בפתחת מסכת שבת (לעיל עמ' 40).

היחיד המותרת לעומת הוצאה מרשות הרבים לרשות הרבים האסורה. על כן נדרש פירוט של כל מצבי החיוב השונים.

הבנה זאת משמשת את ר"י להסביר גם כן מדוע ההוצאה מוזכרת פעמים רבות ברחבי המסכת ומדוע הגמרא מחפשת לה ראיות נוספות מהפסוקים.

בהתאם לכך מבוארים בדברי תוספות המקורות השונים אותם ראינו למלאכה הוצאה:

ואף על גב שהיתה במשכן כדאמר הם הורידו קרשים מעגלה כו' מכל מקום אי לאו דכתיב לא הוה מחייבי עלה לפי שמלאכה גרועה היא כדפי' לעיל (דף ב.).

תוספות, שבת צו ע"ב, ד"ה הוצאה גופה

מכלל הדברים עולה שחז"ל היו צריכים לחזק את מקור האיסור בפסוקים מהתורה, וכן ולהרכות בדיבור ובפירוט איסור זה כיוון שאי אפשר ללמוד בו דין מדין.¹¹

גם הרמב"ן ובית מדרשו הביאו את קביעת בעלי התוספות כי הוצאה הינה מלאכה גרועה ודנו בהם:

...וא"ת קראי גופיהו למה לי, צריכי סד"א הוצאה חידוש הוא שברה"י מותר לישא משא גדול ואם הוציא לרה"ר כגרוגרת חייב, משא"כ בשאר אבות מלאכות שאינן חלוקות ברשויות אלא איסורן מחמת עצמן, הואיל וחידוש הוא אין לך בה אלא חדושה בלבד והלכות עקורות הן ואין למדות זו מזו, לפיכך פירשן הכתוב לשתייהן, ומיהו הואיל ומלאכה אחת הן לא נמנית בכלל אבות מלאכות בשתיים...

חידושי הרמב"ן, שבת ב ע"א

11. ראו בשיעורי מרן הגר"א שפירא עמודים לז-מא שמביא מספר משמעויות להלכה הנובעות מדברי תוספות.

החידוש שמלמד הרמב"ן הוא עמידה על חוסר ההיגיון שבמלאכה זו. אדם שסחב משא גדול בתוך רשות היחיד יהיה פטור עליו לעומת אדם שסחב משא קטן מרשות היחיד לרשות הרבים שיתחייב. לדבריו, האיסור המנוגד להיגיון הפשוט, נצרך לחיזוק ההסבר מדוע הוא אסור, יותר מהרגיל.¹²

באופן דומה כתב הרשב"א:

וכי תימא קרא נמי למאי פלגינהו, איכא למימר משום שהיא מלאכה גרועה שאילו פינה מזוית לזוית משא גדול פטור והוציא קצת מינייה מרשות לרשות חייב, מה שאין כן בשאר כל המלאכות שאינן אסורות אלא מצד עצמן באיזה רשות שתעשה, והיינו נמי דלא גמרינן לה ממשכן כדגמרינן כולהו שאר מלאכות, ותדע לך נמי דהא בפרק הזורק (שם) אמרינן הוצאה מנין שנאמר ויכלא העם מהביא, ואקשינן ודלמא בחול וקאמר להו משה לא תיתו דשלימא לה מלאכה ואיצטריך לשנויי דגמר העברה העברה מיום הכפורים, אלמא אף על גב דהוויא במשכן אפילו הכי איצטריך קרא לפורטה מה שלא הוצרך בשאר מלאכות, והלכך הוצאה חדוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ואי לאו דגלי רחמנא בתרוייהו לא ילפינן חדא מחברתה...

חידושי הרשב"א, שבת ב ע"א

הרשב"א מסביר כי הוצאה היא חידוש לעומת שאר המלאכות בכך שהיא המלאכה היחידה בה הגדרת החיוב משתנה לפי מיקום הפעולה ולא לפי הפעולה עצמה והדרך בה נעשתה.

12. בתוספות רא"ש מובאת סברה דומה אך במקום 'משא גדול' כתב 'חפץ גדול'. יתכן שהרא"ש הדגיש את הטרחה שבדבר - האיסור אינו על מאמץ שנדרש להעביר את 'החפץ'. לדעתו השוני הזה בין הוצאה לשאר המלאכות הוא קריטי מפני שבסופו של דבר העם מבין שאסור לעבוד ואסור לטרוח בשבת ופתאום אוסרים עליו מלאכה פשוטה, והנקודה הזאת היא שחייבה את חכמים לחזק את האיסור בצורה כזאת. אפשר לדייק יותר ולומר כי הרמב"ן דיבר על חידוש ב'חפצא' של האיסור - משא גדול - ותוס' רא"ש דיבר על חידוש ב'גברא' של האיסור - טרחה מרובה.

וכך כתב האור זרוע בשם ר"ת:

והמוציא... בעי היכא כתיבה, ולא בעי למילפה ממשכן, אע"ג דהויא במשכן, משום דמלאכה שאינה חשובה היא, דמה מלאכה עשה שהוציאו מרשות? מעיקרא חפץ, והשתא נמי חפץ! כך פר"ת, ויש בו להאריך.

אור זרוע חלק ב, סימן פב

לדברי האור זרוע, בשם ר"ת, והרשב"א כל המלאכות שנאסרו בשבת גורמות שינוי בחפץ עליו נעשתה המלאכה, כמו תפירה ובנייה. לעומתן, כשאדם מוציא מרשות לרשות הוא לא עושה שום שינוי בגוף החפץ. ולכן מדובר במלאכה גרועה. למעשה האיסור הוא ברשויות השונות ולא בפעולה. בשונה מהרי"ד שהגדיר את מושג המלאכה אצל האדם היוצר, ראשונים אלו ראו את יסוד המלאכה בכך שיש שינוי בחפץ כאשר כאן אין מלאכה בחפץ עצמו.¹³

הוצאה במלאכה גמורה

על אף שני הכיוונים הללו, מהם נראה שמלאכה הוצאה אינה מלאכה ככל המלאכות, יש לציין שיש בדעות ראשונים סיעה גדולה שהתייחסה למלאכת הוצאה ככל שאר המלאכות. כך נראה במפורש בדברי הרמב"ם:

הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה (שמות ל"ו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה.

רמב"ם, שבת יב, ה

13. יש להעיר שיש לנו מלאכה אחת נוספת שההקשר קובע בה את הגדרים והיא מלאכת 'מעמר' השייכת דווקא בשדה ולא בבית. אולם נראה ששם הגדר המרכזי כן מחיל שינוי בחפץ שהרי המעמר מכנס את אוסף הפירות המפוזרים למקום אחד המאפשר את הכשרתם לאכילה. והגדרים השונים בבית ובשדה האם רק מפרטי המלאכה ולא מאפיינים אותה. זאת בשונה מהוצאה שכל גדריה אינם תלויים בשינוי בחפץ אלא רק במרחב שלו.

הרמב"ם מגדיר שהוצאה דינה ככל שאר המלאכות, כפי שמתבטא בכך שאין כל הבדל בין הוצאה לשאר המלאכות לגבי חיובי שבת. בדרך זאת ניתן לראות בדברי ראשונים שונים. הרמב"ם מציין כי ישנו לימוד מיוחד למלאכת הוצאה אך לא מבאר מדוע נצרך הלימוד. עם זאת, ניתן להסביר את שיטתו בדומה לדברי רבינו חננאל והירושלמי, כי הפסוק "אל יצא איש ממקומו" מגדיר את הוצאה כמלאכה כאשר לאחר שהדבר הוגדר חזר דינה להיות מלאכה ככל המלאכות.

הוצאה כשביתה וכאיסור מלאכה

כפי שניתן לראות בדברי הראשונים יש שבחנו את גדר מלאכה על פי ה'גברא' – לשיטתם מלאכה שאיננה יצרנית לאדם איננה מלאכה; ולעומת זאת יש שבחנו את הגדר ב'חפצא' – הוצאה היא 'מלאכה גרועה' מפני שלא השתנה בה כלום מצד ה'חפצא'. עם זאת, אפשר ויש סוג אחר של פגיעה בכבוד השבת, והוא הפגיעה במקום.

כפי שהצענו בהסבר הפסוקים (בשיעור הראשון), ניתן להסביר כי ההוצאה קשורה לממד השביתה, והשינוי במקום פוגע למעשה בשביתה. ממילא ראוי לקרוא לה בשם 'מלאכה' מצד החובה להיבדל ממנה כדי לשבות בשבת; מצד שני כפי שראינו בשיעור זה הביטוי 'מלאכה' אינו שייך בהוצאה, מכיוון שבעצם מעשה ההוצאה לא נוצרת מלאכה חדשה, ועיקר משמעותה של ההוצאה היא מצד התוצאה שהיא גורמת.

המהר"ל התייחס גם הוא לשאלת פתיחת מסכת שבת. תחילה הוא מביא ודן בהסבר התוספות, אך הוא מוסיף הסבר המצביע על הקשר שבין ההוצאה לשביתה:

...ועוד נראה דמשום דעל ידי איסור הוצאה יש שביתה בשבת לגמרי דהא אין איסור עירוב והוצאה ליו"ט. והתנא התחיל לדבריו במה שהוא עיקר שביתות שבת דהיינו ד' יציאות לשבת וראי' לזה כי בפרק כלל גדול שנה בסיפא המוציא מרשות לרשות והיינו כי המלאכה שעל ידו יש שביתה

לגמרי ראוי לשנות בסוף כלומר שיש לו לשנות כל המלאכות אף בהוצאה ואז הוא שבת לגמרי ופירוש זה ברור.

חידושי גור אריה, דף ב ע"א

המהר"ל רואה בהוצאה את מהות השביתה וממילא גם כמלאכה המשמעותית ביותר החותמת את איסור המלאכה בתוצאה הרצויה של השביתה. כל זאת לצד הפתיחה בדברי התוספות שהוצאה היא 'מלאכה גרועה'.

ניתן להציע כאן הסבר בשפת המקובלים: בשבת אנו למעשים שבים למקור: האדם שובת במקומו ובכך מתעלה מעל 'עולם העשייה', בנוסף הוא נמנע מכל מלאכת יצירה ובכך הוא שב מ'עולם היצירה' ל'עולם הבריאה' ולשבת בראשית. לפי הסבר זה, השביתה נמצאת במרחב של 'עולם העשייה' בו נתון האדם, וממילא היא איננה קשורה ליצירה שלו, זאת בשונה משאר המלאכות ששייכות לעולם היצרני של האדם.

סיכום

ראינו בשיעור זה שבתלמודים הובאו מספר מקורות שונים לאיסור הוצאה. הצבענו על כך שריבוי המקורות מלמד כי על אף שמלאכת הוצאה נכללה ברשימת המלאכות היא חריגה מביין המלאכות.

הראשונים התמודדו עם כך בדרכים שונות. גישה אחת מדברת על כך שהוצאה באמת איננה מלאכה והיא נוספה לרשימת המלאכות מסיבה אחרת. גישה מתונה יותר תופסת את מלאכת הוצאה כ'מלאכה גרועה', מכיוון שהיא לא יוצרת שינוי בחפץ. גישה אחרונה סוברת כי מלאכת הוצאה אינה נתפסת כמלאכה ולכן נדרש ללומדה ממקורות אחרים אך גדרה ודיניה הינם ככל מלאכה אחרת ממלאכות שבת.

בשביל להבין מה המשמעות של איסור הוצאה וגדריו נצטרך לעמוד על הפשר העמוק של יסוד קביעת המקום בשבת. לשם כך נבאר את היסודות הרוחניים

של שביתת האדם במקומו. לאחר מכן נחזור לברר את יסודות דיני הרשויות השונות ואת איסור היציאה מתחום שבת. שיעורים אלו יסייעו לנו להבין את התמונה השלמה ולבאר מדוע הוצאה מרשות לרשות מהווה חילול עמוק של כבוד השבת עד שהכתוב אומר עליה בפרשת המן (שמות טז, כח) "עַד אָנָּה מֵאַנְתֶּם לְשָׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי".

